

teksten gezegd en gelezen tijdens onze voorstelling van ‘de republiek’ in ‘de balie’
op maandag 2 november 2026.

annette kouwenhoven
doeschka mei]sing
uit: ‘ontmoetingen met borges’ 2003

door de spijlen van de eeuwigheid 1987

‘goede lezers zijn zwanen van een zeldzamer pluimage dan goede schrijvers,’ heeft jorge luis borges ooit gezegd. elke keer als die zin me weer te binnen schiet, sta ik er ambivalent tegenover. wie, die zich maar even een willekeurig rijtje namen te binnen laat schieten van schrijvers en de hinkstapsprong maakt van homerus, shakespeare, heine, en de oneindige hoeveelheid talent die daartussenin ligt, durft zo’n uitspraak voor zijn rekening te nemen? aan de andere kant ben ik geneigd een diepe revérence te maken voor een schrijver van het formaat van borges als hij zoveel bescheidenheid ten toon spreidt. maar het is geen bescheidenheid; het is de waarheid: die van borges. en die waarheid is zo complex, verschrikkelijk en veelomvattend, dat ik niet graag in de schoenen van de man of vrouw zou willen staan die het complete werk van borges wil onderbrengen in één overtuigende interpretatie. het zou een levenstaak zijn en dan nog zou er een decennia lange estafette op volgen die de interpretatie aanvalt, tegenspreekt, aanvult - om dan vervolgens op haar beurt... enzovoort. grote literatuur genereert zijn eigen zwanen. een man die één van zijn boeken de geschiedenis van de eeuwigheid durft te noemen, kan alleen al vanwege de titel, bij mij rekenen op onbedaarlijk gegrinnik, omdat ik een goedlachs, kortzichtig en oppervlakkig persoon ben. maar omdat ik veel van borges gelezen heb, begrijp ik ongeveer dat hij met deze titel een van de preoccupaties van zijn denken aangeeft: die van de tijd. zoals augustinus zei: ‘wat is dan de tijd? wanneer niemand het mij vraagt, weet ik het; wanneer ik het iemand die het vraagt zou willen verklaren, weer

ik het niet.' borges heeft zich op alle mogelijke manieren beziggehouden met het probleem van de tijd. alle trefwoorden die men op zijn werk van toepassing zou kunnen achten de spiegel, de tijger, de roos, de messentrekkers, de droom, de nacht, het labyrint het cirkelt allemaal om dat raadselachtige fenomeen, de tijd, dat mensen met ragfijne zenuwen in het gekkengesticht zou doen belanden, waren we niet in staat om op tijd de deksel op de pan te doen.

op een aantal tactieken waarmee borges de tijd probeert te omsingelen [ongeveer zoals zijn geliefde gaucho's uit de pampa's buiten buenos aires hun lasso's werpen naar hun vee) wil ik iets nader ingaan. 0m eerst de zaken ietwat op een

rijtje te zetten, geef ik wat biografische bijzonderheden. niet omdat dat van belang is voor een schrijver die een boek de geschiedenis van de eeuwigheid noemt, maar omdat wij allemaal zo trots en eigengereid zijn om te denken dat de tijd tussen het moment waarop een mens geboren wordt en de laatste zucht waarmee hij sterft, de eigenlijke, de bedoelde tijd is. vooral wat onszelf betreft hangen wij in het dagelijks leven sterk aan deze opvatting. borges werd in 1899 in buenos aires geboren. zijn vader stamde uit de brits-protestantse traditie, zijn moeder uit de spaans–katholieke. de voertaal thuis was engels. ze woonden in een groot huis aan de rand van palermo in italië, daar sloeg de jonge borges door de spijlen van het hek van de tuin de schermutselingen van de emigranten en de plattelanders, waartoe hij als zoon van een belezen en erudiete vader niet behoorde, gade. vlak voor de eerste wereldoorlog vertrok het gezin naar zwitserland, en na een verblijf van korte duur in spanje was borges op tweeëntwintigjarige leeftijd weer terug in buenos aires. hij stierf enige jaren geleden in parijs. (al deze gegevens zijn uitgebreid te lezen in de uitstekende biografie van emir rodríguez monegal.)

binnen dit summiere verslag wordt door alle biografen één jaartal van groot belang geacht. dat was 1938, het jaar waarin zijn vader stierf. op kerstmis van dat jaar stootte borges zijn hoofd aan een openstaand raam. het gevolg daarvan was een bloedvergiftiging, die hem enige weken in het ziekenhuis op de rand van de dood liet zweven.

hoe het lot nu eigenlijk bepaalt hoe het de mensen onder handen neemt: wie wel en wie niet iets mag, wie wel en wie niet iets kan of wil ofmoet, zal nooit iemand kunnen achterhalen. de manier waarop het lot met de tijd omspringt al evenmin. de ene week eet je met iemand; je voert een levendig gesprek over de kwaliteit van het lamsvlees, de ideeën van wittgenstein, of over de banale karaktertrekken van een

gemeenschappelijke kennis; je heft het glas met elkaar. en de volgende week krijg je een telefoontje datje tafelgenoot dood is. eris een mes door de tijd getrokken. frappant vind ik ook altijd het moment datje een bord staat af te drogen, het glipt uit je handen - en daar ligt het op de keukenvloer, in twee stukken. hoe kan dat nou? een fractie van een seconde geleden was het nog heel en nu, kijk nu toch eens! er is een mes door de tijd getrokken.

borges

toen borges op het nippertje uit het ravijn van de dood omhooggetrokken was, schreef hij in 1939 het verhaal 'het zuiden'. het is het verhaal van een man, dahlmann, die, op een haartje na aan de dood in een ziekenhuis ontsnapt, een reis maakt naar het zuiden. hij geniet van de reis, van het landschap, hij is gelukkig. aan het eind van de reis komt hij in een herberg, waar hij, geheel in strijd met zijn serene humeur, in conflict komt met een paar drinkende ruziezoekers. een van hen daagt dahlmann uit tot een gevecht op het mes. dahlmann hoort niet tot het slag van gaucho's en messentrekkers, maar hij neemt het mes aan en gaat met zijn tegenstander naar buiten. borges schrijft de laatste alinea van het verhaal: 'ze gingen naar buiten, en als dahlmann dan al geen hoop had, hij had ook geen angst. hij voelde toen hij de drempel overschreed, dat sterven in een strijd die met het mes wordt uitgevochten, onder de blote overweldigende hemel, voor hem een bevrijding, een geluk en een feest geweest zou zijn in de eerste nacht van het sanatorium, toen de naald in hem gepind werd. hij voelde dat als hij toen z'n dood had kunnen kiezen of dromen, dit de dood was die hij gekozen of gedroomd zou hebben. dahlmann grijpt het mes, dat hij misschien niet zal kunnen hanteren, stevig vast en loopt naar buiten, waar de vlakte is.

het is hetzelfde verhaal als in het gedicht van p.n. van eyck, 'de tuinman en de dood'. het zegt drie dingen over borges. ten eerste is hij na 'het zuiden', zoals zijn biografen opmerken, op een

andere manier gaan schrijven, minder streng en essayistisch. ten tweede geeft het zijn fascinatie weer voor een wereld die hij als jongetje alleen maar door de spijlen van het tuinhek kan waarnemen: de wereld van de onbevreesden, de moedigen, de trotsen. en het belangrijkste: hij duidt ermee aan hoe grillig de tijd met ons omspringt, hoe we er geen vat op hebben, hoe we er inlopen en nog eens lopen, denken en nog eens denken, zonder dat we er een stap mee vooruit komen. het is als het dolen in een labyrint.

in een vraaggesprek met enkele studenten, onder leiding van norman thomas di giovanni, zegt borges dat dahlmann wellicht op de operatietafel gestorven is en dat het hele verhaal over het zuiden een droom is over hoe hij had willen sterven. hij is niet zo geïnteresseerd in het precieze tijdsverloop in dit verhaal, zegt hij. 'maar,' vraagt een student, 'in het verhaal "het andere duel" bent u op een vreemde wijze wel degelijk geïnteresseerd in tijd. want de twee gaucho's die een duel aangaan, vechten het duel eigenlijk uit als ze al dood zijn, als ze al voorbij de tijd zijn.'

'dat is een goede observatie,' antwoordt borges, 'en het toont aan dat ik mijn obsessie met betrekking tot de tijd niet kwijt raak.'

hoe zit dat dan? waar heeft borges het over als hij de ene keer van zijn obsessie met betrekking tot tijd spreekt en het volgende moment het belang van tijdsverloop in een verhaal afwijst als niet ter zake doende?

in 'het andere duel' gaat het over twee gaucho's die elkaar het leven zuur maken door voortdurend met elkaar te wedijveren. als ze bij een van de talloze revoluties die zuid-amerika kent, in tegenovergestelde kampen terechtkomen, vechten ze tijdens een wapenstilstand hun laatste, bizarre duel uit. er wordt een streep in het zand getrokken. ze worden aan weerszijden van de streep op een bepaalde afstand geplaatst. hun halzen zullen op hetzelfde moment worden doorgesneden en wie het eerste de streep bereikt heeft, heeft gewonnen. het sein wordt gegeven: 'uit beide kelen kwam een stroom bloed; de mannen deden een paar stappen en vielen voorover cardoso strekte, terwijl hij viel, zijn armen uit. hij had gewonnen en misschien heeft hij het nooit geweten.'

onvermijdelijk volgt hierop dan van de kant van de studenten de vraag hoe het eigenlijk zit met schrijvers en hun eigen tijd, waarmee ze borges' afwerende houding tegenover de populaire argentijnse dictator perón op het oog hebben. natuurlijk was borges een oer-conservatief. toen perón het italië van mussolini en het spanje van franco bezocht, was hij diep onder de indruk van de vernieuwingen die in die landen doorgevoerd

werden. argentinië zelf koesterde een ingekankerde haar tegen de britten, die de belangrijkste economische sleutelposten in het land in handen hadden. maar borges, half van. britse afkomst, had de ontwikkelingen in europa met argusogen bekeken en een afkeer ontwikkeld van het driemanschap: hitler, mussolini en franco. voor hem was groot–brittannië het enige land dat nog borg kon staan voor enige behoorlijk democratische samenleving. daarom beschouwde hij perón, die heulde met de fascisten, als een nazi en was hij fel gekant tegen diens verkiezing tot president. hij heeft dat nooit onder stoelen of banken gestoken en dat is hem niet in dank afgenomen. in augustus 1946 kreeg hij officieel te horen dat zijn baantje als bibliothecaris van een obscuur bibliotheekje in de buitenwijken van buenos aires, een ambtenarenbaan waar hij nooit veel plezier aan had beleefd, opgeheven werd en dat hij gepromoveerd was tot inspecteur van kippen en konijnen op de córdoba streetmarkt. naar aanleiding van deze vernedering schreef hij een open brief: 'ik weet niet of de episode die ik zojuist verteld heb een parabel is. ik verwacht niettemin dat geheugen en vergetelheid goden zijn die precies weten wat ze doen. (...) ik formuleer het in deze woorden: dictatorschap kweekt onderdrukking, dictatorschap kweekt subversiviteit, dictatorschap kweekt wreedheid; nog erger is dat het ook domheid kweekt. slogans, beelden van leiders, geregisseerd "heil!" en "weg met", muren met namen gedecoreerd, unanieme ceremonies, loutere discipline die de plaats van luciditeit inneemt. tegen deze monotone dingen te vechten is een van de vele plichten van schrijvers.'

hieruit moge blijken dat borges beter naar de jaren 19331945 in duitsland gekeken had dan de rest van zijn landgenoten. ook al is perón dan een redelijk verlicht dictator geweest (terwijl ik voor hitler alleen de vreselijkste naam kan bedenken die ik ken, namelijk zijn eigen naam schicklgruber), toch antwoordt borges op de vraag of een schrijver niet aan zijn eigen tijd moet relateren: 'de opvatting dat een schrijver eigentijds moet zijn is een moderne opvatting. geen enkele echte schrijver heeft ooit geprobeerd eigentijds te zijn.' en als voorbeeld geeft hij homerus, die, eeuwen nadien, de trojaanse oorlog beschreef.

datgene wat wij de eigentijdse tijd noemen kan een schrijver niet interesseren, zegt borges. in 'het zuiden' speelt het tijdsverloop geen rol, omdat het net zo goed een droom kan zijn die dahlmann droomt. bij het verhaal van de twee gaucho's leeft de tijd voor henzelf na hun eigen dood nog voort. in ieder geval is hij wat dat betreft in goed gezelschap. in het elfde boek van de belijdenissen van augustinus stelt augustinus zich de vraag wat dat toch is, de tegenwoordige tijd? hoe snel is iets verleden, hoe snel is iets toekomst? tot

hoe kleine partjes moetje een dag, een uur, een minuut verdelen om te weten dat dit dan de tegenwoordige tijd is? en is er alleen maar tegenwoordige tijd? en is het verleden niet en is de toekomst niet? vladimir nabokov schreef in 'geheugen, spreek': 'de wieg schommelt boven een afgrond, en ons gezond verstand leert ons dat ons leven slechts een korte lichtspleet is tussen twee eeuwigheden van duisternis. hoewel die twee eeneiige tweelingen zijn, bekijkt de mens de prenatale afgrond met een grotere kalmte dan de afgrond waar hij op afloopt.'

als we die twee houdingen nu eens bij elkaar nemen, het duizelingwekkende hoofdstuk van augustinus over tijd en de badinerende opmerking van nabokov over de werking van ons verstand, dan komen we uit bij een gemeenschappelijke deler. alledrie de genoemde schrijvers pikken het gewoon niet. ze accepteren eenvoudig niet dat er tijdswallen bestaan die de verbeelding inperken. steeds opnieuw doen ze immense pogingen om de tijd die hun toevallige levens inperkt, te doorbreken. geen gevangenis van de tijd dulden ze om zich heen. het zijn rebellen, guerillastrijders tegen het gezond verstand, gevangenen die met bewonderenswaardige inspanning de tralies van hun cel proberen te slopen. 'de natuur verwacht van ieder volwassen mens dat hij de twee donkere leegten, die ervoor en die erna, even ongevoelig accepteert als de buitengewone verschijnselen tussen die twee. verbeelding, de opperste vreugde van de onsterfelijken en de onrijpen, behoort binnen de perken te blijven,' schampert nabokov.

nu zijn we bijna waar ik terecht wil komen, namelijk bij de manier waarop borges onder het beulschap van de tijd uit wil komen. maar eerst is daar nog een kleine omweg voor nodig. zonder urenlang door verloren gangen te dwalen komt niemand in het middelpunt van het labyrint, waarvan het nog maar de vraag is of er zoiets als een middelpunt in bestaat.

de eerste keer dat ik een boek van borges in handen kreeg was in 1967. ik was net twintig, de universiteit bood me niet wat ik verwacht had dat ze me zou bieden, ik liep zoals waarschijnlijk het merendeel van de twintigjarigen ongelukkig te zijn in mijn eigen huid en was al zeker zeven jaar bezig schrijver te worden, waarbij ik elke morgen wel op de mat een briefje van enige uitgever of tijdschriftredacteur mocht aantreffen, die mij in de kortst mogelijke bewoordingen meedeelde niet geïnteresseerd te zijn.

het boek van borges dat ik in de boekhandel inkeek, de aleph, had een motto meegekregen van

'o god, i could be bounded in a nutshell and count myself a king of infinite space;'

shakespeare, 'hamlet' (ii, 2)

dit is het, dacht ik. ze kunnen me opsluiten in de donkerste kamers, ze kunnen me vervelen, tot wanhoop brengen -de adolescentie is nu eenmaal de periode van melancholie en opstandigheid tegelijkertijd-, maar wat altijd zal blijven bestaan is dat ik kan denken wat ik wil, me voor de geest halen wat ik wil; het plezier dat ik heb in mijn mogelijkheid tot verbeelding, in welke tijd dan ook, kan niemand mij afnemen. ik was gevallen voor de schrijver borges.

bij het lezen van het titelverhaal van dat boek nam mijn euforie toe. het eigenlijke verhaal doet hier niet ter zake. waar het om gaat is dat een ikfiguur, borges genaamd, door een bevriende kennis op de hoogte gebracht wordt van het feit dat er zich in een hoek van de kelder van zijn huis een aleph bevindt. de kennis onthult dat een aleph een punt in de ruimte is, waarin alle punten samenkomen.

als de ikfiguur alleen gelaten wordt met de aleph, zegt hij: 'hier begint mijn wanhoop als schrijver. elke taal is een alfabet van symbolen, waarvan het gebruik een verleden veronderstelt waaraan de gespreksgenoten deelhebben. hoe moet ik dan aan de anderen een beeld geven van de oneindige aleph, die mijn beschroomd geheugen nauwelijks in zich op kan nemen? (..) trouwens, het centrale probleem is onoplosbaar: de opsomming, al is die gedeeltelijk van een oneindig geheel. in dat kolossale ogenblik heb ik miljoenen heerlijke of gruwelijke dingen gezien! geen ervan verblufte me zo als het feit dat ze allemaal in eenzelfde punt gebeurden, zonder dat er sprake was van opeenstapeling of doorzichtigheid.

wat mijn ogen zagen was gelijktijdig, wat ik op schrift zal stellen, opeenvolgend, omdat de taal dat is.' vervolgens geeft de ik–figuur borges een bladzijden lange reeks voorvallen, namen, gezichten, natuurtaferelen, kaartspelen, bloedsomlopen, tijgers, het radarwerk van de liefde. alles zag hij, op één punt en gelijktijdig. hij eindigt met de woorden dat hij het onvoorstelbare heelal gezien heeft: 'ik voelde oneindige verering, oneindige deernis.'

met het verhaal 'de aleph' heeft borges de tijd in zijn lineaire vorm met één klap vernietigd. maar hoe onthutsend een dergelijke ervaring ook kan zijn, hoe we er ook op bepaalde momenten in slapeloze nachten naar kunnen verlangen om alles in één keer te kunnen overzien, te begrijpen, alles van vroeger en van nu en van morgen, hoe we ook een god zouden willen zijn in het diepst van onze gedachten – het zou een regelrechte ramp zijn als we er werkelijk toe in staat waren. voor wie nog in wanhoop werkelijk hoopt dat er

een god bestaat, moet het een troost zijn dat hij in ieder geval een onmeetbaar aantal graden ongelukkiger moet zijn dan wij. de borges uit het verhaal verzucht dan ook tevreden dat hij na een aantal slapeloze nachten gelukkig verviel in de oude gewoonte van de vergetelheid. ook in het verhaal 'het onverbiddelijke geheugen van funes', de man die niets maar dan ook niets kon vergeten, toont de schrijver mededogen met iemand die niet in staat is tot vergetelheid, niet tot slapen en niet tot denken. want denken is, zo schrijft borges, 'verschillen vergeten, generaliseren, abstraheren.'

nee, laat ons alsjeblieft het moment bespaard blijven dat we in een keer het onvoorstelbare heelal kunnen overzien. het zou leiden tot zo'n onverdraaglijke last op onze schouders, dat zelfs het doorsnijden van onze eigen polsen (de laatste vrijheid waarover een mens beschikt, heeft seneca gezegd] geen verlichting zou brengen.

we hadden in dat ene ogenblik immers ook de hel gezien? en laat ons niet behept zijn met een onverbiddelijk geheugen. we zouden dan immers voortdurend heen en weer geslingerd worden tussen al het mooie, ontroerende, vertederende dat we gezien hebben (en waarvan de spijt over het feit dat het voorbij is nog een extra kwelling betekent) en het lelijke, onmenselijke, beestachtige dat onze schaduw zwaarder doet zijn dan ons lichaamsgewicht.

borges heeft een andere oplossing gevonden voor zijn ontsnapping uit de gevangenis van de tijd van zijn geboorte tot zijn sterven. als klein jongetje bracht hij uren door in de bibliotheek van zijn vader, waar hij de don quichotte las en gullivers reizen en duizend–en-één–nacht. 'ik ben altijd een groter lezer geweest dan een schrijver,' vertelde hij in een interview met burgin, en hij memoreert dikwijls het avontuur dat lezen voor hem was, het onuitputtelijke plezier en de schrik die boeken hem konden geven.

zijn vaders bibliotheek van engelse boeken maakte de wereld van de kleine borges even grenzeloos als het universum. toen hij na zijn periode als inspecteur van kippen en konijnen, na de val van perón, in zijn eer hersteld werd en hoofdbibliothecaris werd van de nationale bibliotheek van buenos aires, zat hij eindelijk op de plaats waar hij en alleen hij behoorde te zitten. al sprak hijzelf licht ironisch dat hij nu eindelijk te midden van de achthonderdduizend titels zat waar zijn belangstelling naar uitging, op het moment dat zijn ogen bij na blind geworden waren.

voor een man die zoveel gelezen heeft als borges, schijnt dat nauwelijks een probleem te zijn. hij vertelt hoe hij in het donker in zijn kamer zit

en nadenkt over al die boeken die in de loop der eeuwen geschreven zijn en dat hij zijn best heeft gedaan er een deel van te lezen. hij verveelt zich nooit.

het ontsnappingsmodel dat borges ontwikkeld heeft om uit te breken uit de gevangenis van de tijd, draagt een eenvoudige naam: de bibliotheek. de eerste zin van het verhaal 'de bibliotheek van babel' begint met de vanzelfsprekende constatering: 'het heelal (dat anderen de bibliotheek noemen)…'

ik zal hier buiten beschouwing laten hoe borges zich de architectuur van de bibliotheek voorstelt, maar de beschrijving ervan heeft jules verne-achtige trekken en zou een modern-amerikaanse architect–kunstenaar als lebbeus woods niet misstaan.

de crux van de bibliotheek die borges beschrijft, is dat alle boeken en alle talen en alle letters die maar denkbaar zijn, er aanwezig zijn. maar aangezien de omtrekken van de bibliotheek eindeloos zijn, is het een onmogelijke taak om het ene boek te zoeken en te vinden dat alle andere overbodig zou maken. alle reizigers in de bibliotheek hebben bevestigd dat er geen twee gelijke boeken in de bibliotheek voorkomen. 'toen men bekend maakte dat de bibliotheek alle boeken bevatte, verwekte dit een buitensporig geluksgevoel. alle mensen voelden zich meesters van een complete geheime schat. er was geen persoonlijk of wereldprobleem waarvoor niet een welsprekende oplossing bestond: in één van de zeshoeken was een rechtvaardiging voor het heelal; plotseling richtte de hoop - in haar onbegrensde dimensies - zich blindelings op het heelal.'

natuurlijk volgt er op deze euforie een even grote depressie, er ontstaan onenigheden, ketterijen over de aard van de bibliotheek. sommigen beweren dat de bibliotheek alleen bestaat uit boeken die dwaas zijn, dat er in de bibliotheek geen werken van enige redelijkheid voorhanden zijn. anderen beweren het omgekeerde. kortom, alle pelgrimstochten, reizen, onderzoekingen in de bibliotheek leiden tot onenigheid en debat. er zijn talen aanwezig die ooit bestaan moeten hebben, boeken met niets dan de letters mcv, die voor geen sterveling ooit te begrijpen zijn. soms is een boek een labyrint van letters, waar plotseling op de laatste pagina de zin staat: 'o tijd jouw piramides.' hoe het ook met alles zal vergaan, beweert borges, de mens zal zeker uitsterven, maar de bibliotheek zal altijd blijven bestaan – en hij voegt een paar eigenschappen aan de overblijvende bibliotheek toe: verlicht, eenzaam, oneindig, volkomen onbeweeglijk, uitgerust met kostbare boeken, nutteloos, onomkoopbaar, raadselachtig. de metafoor die borges ontworpen heeft

voor het heelal, de bibliotheek, is niet verwonderlijk voor een schrijver die zich als kleine jongen al voornam de hele encylopaedia brittannica uit zijn hoofd te leren, omdat hem leek dat hij dan alles zou weten. hij is, zoals hijzelf zei, altijd een groter lezer dan schrijver geweest. al die boeken, waarover borges in vele opstellen en verhalen een beeld gegeven heeft, hebben zich in het labyrint van zijn blinde hoofd getransformeerd tot de bibliotheek, waarvan hij ten slotte de boude conclusie geeft:

'de bibliotheek is onbegrensd en zichzelfherhalend.'

over dat begrip 'zichzelf herhalend' heb ik mij wel eens zorgen gemaakt. wij zijn immers in onze tijd gauw geneigd te spreken over nabootsing, plagiaat, gestolen, al eerder en beter gedaan. de kritieken staan er bol van, als men tenminste een criticus treft die zijn eigen bibliotheek heeft bijgehouden. tot ik de oplossing bij borges vond in het verhaal 'pierre menard, schrijver van de don quichotte'. pierre menard is de man die er zijn hele leven over heeft gedaan om de don quichotte van cervantes te schrijven: een meesterwerk, noemt borges het werk van menard, dat identiek is aan dat van cervantes.

'het is onthullend,' schrijft borges, 'om menards don quichotte te vergelijken met die van cervantes.' de laatste schrijft bijvoorbeeld: '...waarheid, wier moeder de geschiedenis is, de rivaal van de tijd, de bewaarplaats van daden, de getuige van het verleden, een voorbeeld en aanbeveling voor het heden, en de raadgever van de toekomst.' geschreven in de zeventiende eeuw, zegt borges, is dit een lofzang op de geschiedenis. pierre menard, schrijver aan het begin van de twintigste eeuw, schreef: '...waarheid, wier moeder de geschiedenis is, de rivaal van de tijd, de bewaarplaats van daden, de getuige van het verleden, een voorbeeld en aanbeveling voor het heden, en de raadgever van de toekomst.'

wat een wereld van verschil, roept borges uit. voor menard is geschiedenis niet een onderzoek naar de waarheid, maar naar wat wij beschouwen als waarheid. de tekst van menard is dubbelzinniger dan die van cervantes, zullen de critici zeggen, zegt borges, maar dubbelzinnigheid is rijkdom. en ook is het taalgebruik van menard ietwat archaïsch, terwijl cervantes in de omgangstaal van zijn tijd schreef.

wie dit opschrijft heeft niet alleen begrepen wat een groot voorrecht het is om een lezer te zijn, hij is tegelijkertijd de didacticus-schrijver die ons voorhoudt dat dit de enige manier is om te lezen: het ruimer maken van de tijd, het doorbreken van de grenzen van eigen lichaam en geest.

de enige wezens waarbij we die geestesgesteldheid nog in haar pure vorm kunnen aantreffen zijn kinderen. een kind kan in een stoel, de beentjes over de leuning bungelend, zo verdiept zijn in een boek dat het niets hoort of ziet van zijn omgeving, maar zich met lichaam en geest beweegt in de wereld van het boek dat het op schoot houdt. vader en moeder kijken elkaar aan -en als het aardige ouders zijn zeggen ze tegen elkaar: 'alice doesn't live here anymore.'

het raadselachtige aan het bestaan van boeken blijft bestaan. in 'het boek van zand' krijgt borges een boek in handen dat geen begin en geen einde heeft. waarvan een bladzijde, eenmaal gelezen, nooit meer teruggevonden kan worden. de verkoper zegt tegen borges: 'het aantal bladzijden van dit boek is precies oneindig. geen bladzijde is de eerste, geen bladzijde de laatste. ik weet niet waarom ze zo willekeurig genummerd zijn. misschien om aan te geven dat de termen van een oneindige reeks ieder cijfer toelaten (…) als de ruimte oneindig is, bevinden wij ons op ieder willekeurig punt in de ruimte. als de tijd oneindig is, bevinden wij ons op ieder willekeurig moment in de tijd.'

al deze voorbeelden die ik van borges' opvattingen gegeven heb over het lezen, het bestaan van boeken, het heelal als de bibliotheek en de doorbreking van de tijd, kunnen de hartstochten zijn van een oude en blinde man die zijn leven tussen boeken heeft doorgebracht. ze kunnen voor ons aanleiding zijn tot een verpletterend gevoel van relativiteit en vergeefsheid. het kan ons verleiden tot nachtmerries, die verdwijnen bij het ochtendgloren, maar desalniettemin hun sombere sporen in ons denken achterlaten. wie dat niet kan verdragen, moet geen lezer als borges worden. wie echter talent voor lezen heeft – en de oorspronkelijke betekenis van 'talent' is: het gewicht dat één man per dag op zijn schouders kan dragen zal het als een uitdaging zien, met verschrikkingen en verrukkingen.

meijsing

zo iemand moet het heel korte verhaal 'de roos van paracelsus' lezen, waarin een leerling bij paracelsus komt om van hem de kunst van de alchemie te leren. paracelsus heeft een roos in zijn

hand en de leerling verzoekt hem de roos in het vuur te vernietigen en haar weer te laten verrijzen, zodat hij de kunst van de meester kan afkijken.
'u bent goedgelovig,' zei paracelsus. 'u zegt dat ik in staat ben haar te vernietigen?'

'niemand is niet in staat haar te vernietigen,' zei de leerling. na lang aandringen van de leerling gooit paracelsus de roos in het vuur, en ze verbrandt tot as.

de leerling gaat teleurgesteld weg. 'paracelsus blijft alleen achter. voor hij de lamp uitdoet en ging zitten in de afgeleefde stoel, giet hij het schamele hoopje as in zijn holle hand en spreekt zachtjes: 'de roos herrees.'
en dat is -ten slotte- waar de verbeelding toe in staat is.

bo tarenskeen
bob vanden broeck
uit: 'je zit op een stoel' 2026

je zit op een stoel, nee, je zit op een stoel. en zittend op een stoel heb je het gevoel dat je zowel in als buiten je lichaam zit, dat je hier op een stoel zit aan een tafel en dat je tegelijk op een stoel in je hoofd zit, dat de muren van de omringende ruimte naadloos overlopen in de wanden van je schedel als twee kruisende lijnen op een lege pagina, nee, dat gevoel heb je en daarom is het nu onmogelijk om wat er is, de feiten, en wat je ervaart, de gevoelens, van elkaar te onderscheiden. precies omdat je op een stoel aan deze tafel zit, zit je op een stoel in je hoofd en precies omdat je op een stoel in je hoofd zit, blijf je als versteend zitten op de stoel aan deze tafel, net omdat het mentale zitten en het fysieke zitten met elkaar zijn verstrengeld als een foetus met zijn moeder, waardoor deze ruimte zowel perfect binnen de duidelijke grenzen van je waarneming past als binnen de diffuse trillingen van je geestesoog, en hierdoor neem je deze ruimte waar als een vierkant met vlekvormige hoeken. en je had ook ergens anders kunnen zitten, op een andere stoel, maar dan had je op die andere stoel precies dezelfde handelingen verricht als op deze stoel, misschien heeft het dus helemaal niets met deze stoel te maken maar met de stoel in je hoofd, nee, misschien bevindt deze stoel zich zowel onder als in jou, zowel in als onder jou, al zou het evengoed kunnen dat het om twee verschillende stoelen gaat, zoals twee gelijkaardige maar afzonderlijke wielen van dezelfde fiets. en wat maakt het ook uit of je nu op deze stoel dan wel op een andere stoel zit, zou je je anders voelen mocht je niet op die stoel maar op deze stoel zitten? je zit op een stoel en het is perfect mogelijk om deze stoel te verlaten, om deze kamer te verlaten, als je dit al een kamer kan noemen, maar zodra je deze gedachte toelaat, zodra je in je hoofd de

deur dus, zoals nu, voor deze gedachte op een kier zet, heb je het gevoel dat je hoe dan ook moet blijven zitten op een stoel, dat je moet volharden, volhouden, doorzetten, omdat je nu eenmaal met een reden op deze stoel bent gaan zitten en dat het verlaten van je stoel ingaat tegen de oorspronkelijke beweegreden die ertoe geleid heeft dát je op deze stoel wilde gaan zitten, ook al weet je niet meer juist waarom je op een stoel bent gaan zitten, wat ook niet uitmaakt want je zit op een stoel. en dat je op deze stoel zit, zegt ook iets over waarom je daar zit, namelijk dat je hier zit, nee, het maakt niet, het maakt niet uit, het is wat het is, en toch, ook al maakt het niet uit, ook al is het wat het is, toch probeer je het, nee, net omdat het niets uitmaakt probeer je je spieren op te spannen, de rug te rechten, de hielen omhoog te duwen, de draaiing van de romp in te leiden, maar je verkrampt, je blokkeert, alsof iemand vloeibaar beton in je gewrichten giet. en je hebt het gevoel dat wat je probeert mislukt, dat de poging meteen in de kiem wordt gesmoord, waardoor het niet uitmaakt of je al dan niet een poging ondernam omdat de poging om in beweging te komen mislukt, dat niet jij beweegt maar dat de stoel zich verplaatst, dat de stoel niet alleen in je hoofd staat maar dat de stoel zich ook verplaatst van je hoofd naar je nek, van je nek naar je mond en via je mond naar de slokdarm en van de slokdarm naar de maag en via de maag naar de darmen en via de darmen naar de lever, milt, nieren en bekken, en via je bekken naar je geslacht, je dijen, je knieën, en via je knieën naar je kuiten, je enkels, en via je enkels naar je tenen om dan daar in het ruwe, afgepulkte eelt op je voetzolen te belanden, de stoel in al je tot stilstand gekomen cellen en jij, in al deze gestolde cellen, opgesloten, als een gevangene streepjes krassend in de binnenkant van de eigen huid. en je bent te versteend om je te verroeren en daarom tracht je lichaam de ligging van de ledematen vast te stellen, om van daaruit de ligging van de muren vast te stellen, om van daaruit deze ruimte te construeren, dit labyrint van beton, gedachten, voegen en gewrichten, maar je zit als versteend op een stoel en omdat je versteend op een stoel zit, kan je lichaam geen andere houding aannemen, en omdat je lichaam geen andere houding kan aannemen, ben je niet in de gelegenheid om vanuit die nieuwe houdingen de ruimtes te openen die je lichaam doorheen de jaren opsloeg in het geheugen van je ribben, je knieën en je schouders. en hierdoor zou het voor jou, mocht je in plaats van op deze stoel te zitten nu in het bed van je ouderlijk huis liggen, hierdoor zou het voor jou onmogelijk zijn om in het maanlicht de wegen te volgen waar je vroeger als kind speelde in de zon. en je weet niet hoelang je hier al zit, nee, dat weet je niet, je weet alleen dat je hier op een stoel zit, maar in de toestand waarin je op dit ogenblik verkeert, deze toestand, deze stilstand om precies te zijn, in deze volstrekt

vage en duistere toestand dus heb je totaal geen benul van tijd, zoals men wel eens zegt dat een jaar soms in een vingerknip voorbij lijkt te vliegen en zoals een net ontwaakt persoon denkt dat hij wat heeft gesluimerd terwijl hij eigenlijk de hele dag heeft geslapen of, juist andersom, dat iemand denkt dat hij een dag heeft geslapen maar eigenlijk sliep hij slechts een kwartier, zo zit jij hier dus op een stoel, opgesloten in enkele minuten die wel eeuwig lijken te duren. je zit op een stoel en je kijkt naar buiten, en in de reflectie van het raam zie je jezelf zitten op een stoel, en hierdoor is het niet helemaal duidelijk of je naar buiten kijkt dan wel naar binnen, nee, dat is je niet helemaal duidelijk, zoals het je ook niet geheel duidelijk is of je naar iemand anders kijkt die als twee druppels water op je lijkt dan wel dat je naar jezelf kijkt met een hoofd dat jou toebehoort maar met het gezicht van iemand anders, nee, het is hoe dan ook onmogelijk om de stoel te verlaten, of de mogelijkheid valt niet binnen de grenzen van je wil omdat je eigen handen net niet binnen handbereik liggen? mag je de stoel niet verlaten of kun je de stoel niet verlaten? je weet het niet en je zou dus ook op de stoel kunnen rechtstaan, nee, het schemerige gebied betreden van zowel op je stoel aanwezig zijn maar niet langer op je stoel zitten, nee, op je stoel staan is een interessante optie, een daad van verzet binnen de grenzen van het toelaatbare, nee, rechtstaan op een stoel, rechtstaan en jezelf aan een rafelend touw ophangen, de zwaartekracht tarten, vallen en hangen, hangen en vallen, niet langer kunnen rechtstaan, nee, nee, nee, niet langer wachten, de daad bij het woord voegen, zoals mensen wel eens zeggen, bungelen boven een omgetrapte stoel, nee, liever, liever zitten dan, vastzitten, maar leef je dan nog wel? je opent en sluit een venster, je zit aan een tafel en terwijl je daar zit aan een tafel probeer je je vuist in je mond te proppen en op die tafel staat een mok gevuld met dampende koffie, en er is een raam, en er is een deur, en er zijn muren, en in een van die muren zit een scheur, en er is een vensterbank en op die vensterbank staan een aloë vera, een cactus en een aronskelk, en daar is de zon en daar is de maan, en toen je hier voor het eerst ging zitten was deze stoel de plek van je dromen, van je toekomst, en in je toekomst was je nog heel jong maar op deze stoel ben je plots heel oud geworden.

vanden broeck

matthias de koning
martin reints
uit:'wildcamera' 217
twee gedichten

een toneelspeler en een regisseur

komen elkaar tegen

de toneelspeler vraagt: waar?
waarop de regisseur zegt: ergens

dan denkt de toneelspeler na

en zegt:
dat is nogal abstract

een souffleur,
kennelijk ook hier ergens,
doet een stap naar voren en fluistert:
niet zeggen!
en verdwijnt

en ook de regisseur verlaat,
op zijn tenen, de omgeving,

als het al een omgeving is

de toneelspeler luistert naar zijn ademhaling,
het kloppen van zijn hart,
het geborrel in zijn darmen
het fluiten van zijn zenuwen

de stilte is de slaap die de wijsheid voedt,
zegt de eenzame toneelspeler

dat zou de souffleur herkennen: bacon
maar hij is weg.

een souffleur en een hoofdrolspeler

lopen samen op

de souffleur zegt: ik ben mijn tekst kwijt
de hoofdrolspeler werpt een blik naar links,
een blik naar rechts,
hij brengt een hand voor zijn mond
en hij zegt:

de omstandigheden lijken rustig
maar er gebeurt van alles

dan zegt de souffleur:
vergeet niet te ijsberen, straks

nee, zegt de hoofdrolspeler,
ik zit te lezen, ik sta op,
ik besluit vijf rondjes te ijsberen,
en daarna sta ik bij het raam

waarop de souffleur zegt:
we wandelen over het aardoppervlak

wat de hoofdrolspeler herkent:
diderot!

bij de brug,
maar aan de overkant van de gracht
vraagt iemand met een bijrol:
wanneer kom ik op?

de hoofdrolspeler roept:
beloof dat je het vergeet

nu brengt de souffleur
de gedachtewisselìng tot een einde
tenminste, tot een voorlopig einde.

bert brecht 1944
alles verandert

alles verandert. opnieuw beginnen
kun je met de laatste ademtocht.
maar wat gebeurd is, is gebeurd. en het water
dat je bij de wijn goot, kun je
er niet meer uitgieten.

wat gebeurd is, is gebeurd. het water
dat je bij de wijn goot, kun je
er niet meer uitgieten, maar
alles verandert. opnieuw beginnen
kun je met de laatste ademtocht.

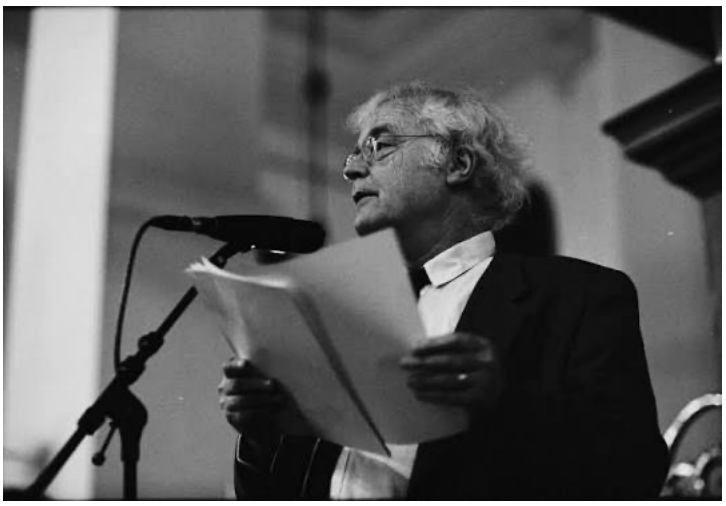

brecht

rutger kopland
uit: 'het orgeltje van yesterday' 1968

weggaan
weggaan is iets anders
dan het huis uitsluipen
zacht de deur dichttrekken
achter je bestaan en niet
terugkeren. je blijft
iemand op wie wordt gewacht.

weggaan kun je beschrijven als
een soort van blijven. niemand
wacht want je bent er nog.
niemand neemt afscheid
want je gaat niet weg.

kopland

florian diepenbrock
michiel van kempen 2025
uit: ‘zwarte pracht’

catalografie
de angsten van de titelbeschrijver

de universiteitsbibliotheek van amsterdam is jarenlang de speeltuin geweest van zeer begaafde en hoogst intellectuele figuren met wie geen land te bezeilen was. de bibliotheek behoorde – en behoort nog altijd – met bepaalde deelcollecties tot de wereldtop (esoterica, judaïca, cartografie, remonstranten om er enkele te noemen) en figuren met een uitzonderlijke kennis van die terreinen, die binnen een normale academische gemeenschap moeilijk hun weg vonden omdat hun onderzoeksspirit niet gelijke tred hield met hun sociale vaardigheden, vonden binnen de bibliotheek altijd nog wel een stek. geen betere waarborg vaak ook voor de bescherming van de collectie dan deze lieden, die leengebruikers met groot wantrouwen tegemoet traden en pas na een kruisverhoor bereid waren de boekschatten uit de krochten van de bibliotheek op te halen.

in 1990 werd ik bij de universiteitsbibliotheek aangesteld om de enorme collectie surinamica te inventariseren. mij werd een kamertje onder de zware balken van het stadsbushuis aan het singel toegewezen en ik kreeg een medewerker die zich al sinds jaar en dag voor de collectie interesseerde. kees van doorne was een vriendelijke baas met periodieke aanvallen van verbolgenheid over het feit dat het hem niet langer vergund was zelf titels te catalogiseren, iets wat hij toch zo ongeveer als de heilige graal van de bibliotheekwereld beschouwde. hij schreef zijn woedeaanvallen zelf toe aan het feit dat hij niet feit helemaal meekon met de automatisering van de wereld. ik wilde hem graag helpen en maakte een handleiding voor de computer. dat lijstje volgde hij ook strikt elke ochtend, waarbij hij de aanwijzingen hardop voorlas. uitzetten was simpeler vond hij: midden in een document plokte je de rode knop weer omlaag.

het vroeg niet veel tijd voordat ik begreep dat zijn altijd sluimerende vete met het hoofd van de afdeling catalografie minder te maken had met koningin vooruitgang, dan met koning alcohol, de gezworen erfvijand van het edele precider sievak

catalografen. die majesteit regeerde niet altijd het van leven kees, maar wel met zo'n regelmaat dat hij afwisselend enkele maanden wél en enkele maanden niet op het werk verscheen. en ik zag ook wel in hoe ingrijpend de computer het leven van de oude titelbeschrijvers had veranderd. er waren geen kaartenbakken meer maar enkel nog beeldschermen, en dus betekende dat: één lettertje fout ingetikt en een titel was voorgoed onvindbaar geworden. wij waren als 'sectie suriname' daarom ook afhankelijk van de catalografen die gemachtigd waren onze handgeschreven aantekeningen in het systeem in te voeren.

die 'beschermingsring' rond de catalografen was ook hard nodig, want een getalenteerd schrijfster van surinaamse afkomst die een tijdlang als titelbeschrijver aangesteld was geweest, had de merkwaardige gewoonte gehad om al haar commentaren op het overige personeel aan te brengen in de titelbeschrijvingen die zij in de computer invoerde. invoeren van gegevens kon, maar eenmaal gesaved konden alleen mensen van de hogere echelons nog aan die gegevens komen en dat gebeurde niet altijd. nog jaren nadat zij haar congé had gekregen, kon men in een titelbeschrijving plots de observatie aantreffen dat persoon x met zijn kale kanis een klein hitler-tje was, en soortgelijke verrassende inzichten. wist kees zijn dranklust te beteugelen, dan legde hij zich ook met een bewonderenswaardige aacribie op zijn taak toe. op één titel van de 8000 die uiteindelijk zouden verschijnen in de suriname-catalogus van de universiteitshibliothee/z' van amsterdam (1995) had hij zelfs twee maanden gewerkt. dat was dan ook de allerlastigste: de beschrijving van de reeks almanakken van suriname, die van de zeventiende eeuw tot ver in de twintigste eeuw zijn verschenen en eindeloos van titel wisselden. ergens had kees zich in de beschrijving vergist en dus moest hij de hele klus van voren af aan opnieuw doen. men zou voor minder naar de fles grijpen.

of mijn gewaardeerde medewerker al dan niet inzetbaar was, was overigens gemakkelijk te herkennen aan de roodheid van 's mans hoofd. op een maandagochtend deed ik de deur van het kamertje open en trof een pioenrode kees aan die mij uitbundig begroette en mij zelfs een hand gaf, wat hij normaal nooit deed en wat ook helemaal niet meeviel, want hij zat op een draaistoel en had beide benen op het bureau gelegd. hij sodemieterde dan ook bijna op de grond. 'dag-kees,' zei ik, 'ik kom volgende week wel terug.' wij mochten voor de universiteitsbibliotheek in oktober 1992 ook het jaarlijkse colloquium surinamistiek organiseren. maar juist in die week viel er een vliegtuig van el al neer in amsterdam-zuid-oost, vlakbij waar ik zelf toen woonde en ik ging

helpen bij de vrijwilligersgroep die de dakloos geworden mensen opving. ik belde kees op, die gelukkig in een nuchtere periode verkeerde, en ik zei hem dat hij het gezelschap moest ontvangen, tenslotte waren alle voorbereidingen al gedaan. na het weekend werd ik ontboden bij een laaiende bibliotheekdirecteur, die mij voor de voeten wierp dat het colloquium een aanfluiting was geworden, dat niemand de deuren had opengemaakt en dat er enkel een pioenrode universiteitsmedewerker rondliep die zwaar naar drank rook. voor neerstortende vliegtuigen had de directeur geen enkel begrip.

ik moest aan deze periode denken bij het lezen van de roman de catalograaf uit zozo van de surinaams-nederlanddiana tjin. se de auteur was tientallen jaren werkzaam als universiteitscatalografe – acht jaar ook bij de amsterdamse bibliotheek en zij heeft kennelijk veel van haar ervaringen in dit boek neergelegd. zoals bekend vormde de universiteitsbibliotheek ook het decor voor kellendonks 'letter en geest' uit 1982, maar in tjins boek zien we de catalograaf zwoegen, zijn hele existentie metend met de maat van de kwaliteit van zijn werk. de obsessie van de ene rij boeken ter linkerzijde, die eenmaal beschreven terechtkwamen in de rij rechts, bestemd voor de titelcontroleurs. het gevaar dat je de nieuwe beschrijfregels niet goed onder de knie hebt. de angst tekort te schieten in kennis om een boek de correcte classificatiecode toe te kennen. de hiërarchie van catalografen, de controleurs van de titelbeschrijvingen en de mensen die de trefwoorden aanbrengen. diana tjin brengt het kleine universum achter de schermen van de publieksruimte in beeld rond de catalograaf edward, die een nieuwe klus aanneemt na zijn pensionering; hij moet automatons gaan beschrijven voor een collectioneur vernuftig -bewegend mechanische poppen- maar moet zich ook verhouden tot zijn complexe joods-caraïbische moeder en een verleidelijke projectmanager. allemaal mooi en wel, maar de authenticiteit zit 'm bij de catalograaf in de beschrijving van de persoonlijkheid van de titelbeschrijver.

kees kan het niet meer nalezen. hij heeft na zijn pensionering geen automatons beschreven en werd enkele dagen na zijn overlijden gevonden in een tamelijk droevige jordaanwoning.

hanneke van gent
drie gedichten

stel men stelt vragen
binnen een onderzoek
om te weten.
veronderstellingen in bekiste
domeinen winnen terrein
in het land van onzekere bewoners.
stel men plaatst een stelling

binnen het weten
zoiets beklijft
je vaart een andere koers
mijlenver van mij verwijderd
levenslang verbannen raken we uiteen
ik wijt het aan de wind.

-

weet je vriend
ik ben een ander
warmbloedig
dier.
ja, dierbaar ben je
me, ondanks
de schok dat
je dat verwerpt.
die angst
te zien
geen verlengstuk
van je belangen
en begeertes
te willen zijn.
los van conventies
dodelijke gemakken
ben ik een ander.
wil je ontmoeten
zonder doolhof.

-

het landschap heb ik om me heen geslagen
gedrapeerde lichtval op heupflank
ontsluit een afgelegen ruimte
waar een geheim uitlekt
de termiek verlaagt zich
in groen gazon
en ik wend mijn blik af

lou burkhart

twee fragmenten

een kaart van herinneringen

01

(ben) webster reist rond zonder echt te leven. hij trekt door steden alsof het stations zijn, de plekken die zo geruststellend zijn in hun onpersoonlijkheid. hij speelt in de ene zaal, daarna in de andere. ontmoetingen en activiteiten zijn een aaneenschakeling van gebeurtenissen, lijsten van feiten, maar nooit herinneringen. hij stapt uit een auto, met de koffer van zijn instrument in de hand. dit voorwerp is de enige continuïteit in de dynamiek van tournees en de ontworteling van immigratie. soms lacht hij. het is een verlichting als een korte, zeldzame bliksemflits. hij verheft snel zijn stem. het is een onweer dat losbarst zoals in de bergen, plotseling maar niet verrassend. alles is slechts een vonk die oplaait om snel weer te doven.

webster bouwt niets op, hij wacht. plaatsen en mensen zijn voor hem onderling inwisselbaar. zijn ogen lichten daarentegen op wanneer hij het heeft over oude vrienden, collega-muzikanten. het zijn deze momenten die,

los van de individuen, een band scheppen met een drankje, een bar en een stad. het geloof in een moment van vreugde dat je op een straathoek tegenkomt. of de vertrouwdheid van een stem, een manier van spreken en een uitdrukking die in de loop van vele ontmoetingen is ontstaan. het zijn details die ieders hart verwarmen en die ons in staat stellen te bepalen wat 'thuis' is. van der keuken laat ons dit goed zien in zijn film beppie. het meisje begroet haar grootmoeder een paar huizen verderop in een ritueel dat we herkennen als dagelijks. het gelach en de vriendschappen die in de straten van amsterdam tijdens de spelletjes uit haar vroege jeugd zijn beleefd, zullen de stad doordringen met een emotionele tijdlijn. het steegje waar ze speelde, het kruispunt waar ze ruzie had , de aanlokkelijke etalage van een snoepwinkel. in deze stad kruisen plaatsen, emoties en vriendschappen elkaar, drijven ze uit elkaar en vinden ze elkaar weer terug.

de stad wordt een kaart van herinneringen. in haar straten en gebouwen vormt zich de identiteit van een mens. de ene wijk mijd je, terwijl je met plezier door de andere wandelt. stedelijke ingrepen, nieuwbouw of sloop dwingen ons datgene wat we niet meer kunnen zien, diep in ons te begraven. de hoofdwegen blijven bestaan als het skelet van een lichaam, terwijl elke verandering lijkt op een scheur. de bombardementen tijdens gewapende conflicten doen dit stedelijke lichaam uiteenspatten. ze doorboren het en laten het bloeden, terwijl de bewoners zich vastklampen aan de overgebleven puinhopen. de familiariteit en het vertrouwen verdwijnen langzaam en maken plaats voor de strijd om te overleven, die het ritme van de dagen bepaalt.

van der keuken/ webster 1967

02

immigratie betekent de emotionele vernietiging van een veelheid aan banden die iemands identiteit vormen en die door geen enkel voorwerp kunnen worden vervangen. elke talisman die van de ene plek naar de andere wordt meegenomen, is slechts een zwak draad van ariadne, dat bovendien gedoemd is zijn betekenis te verliezen, aangezien een nieuwe start vereist dat men vooruit kijkt en niet achterom. de saxofoon die webster overal vergezelt, is niet eens zo'n talisman, aangezien deze de artiest definieert en niet de persoon. terwijl webster omringd is, verlangt ben naar de met drank overgoten avonden in het gezelschap van degenen die ooit door een sociaal

en muzikaal traject met elkaar verbonden waren. de straten, de bars en de gezichten in europa blijven onpersoonlijke herinneringen die opnieuw moeten worden geschreven in de angst voor het lege blad. het is een schrijven dat de energie van het overleven vereist of de schok van een overweldigende eenzaamheid. de ouderdom is echter vaak de welkome onbekende in de pessimistische uitkomst van de vergelijking tussen inspanning en hoop. johan van der keuken toont ons niet de legende webster, maar ben's desillusie. hij die het heeft opgegeven en die enkele jaren later, in 1974, in dezelfde stad zal overlijden.

deze keer lazen: florian diepenbrock, merel, annette kouwenhoven, hanneke van gent, matthias de koning, bo tarenskeen, constant meijers, lou burkart

colofon: open kunstenaarsvereniging
'de (eerste) republiek' (sinds 1992)
& 'de balie' (sinds 1982)

https://debalie.nl/ https://www.discordia.nl/
https://www.stan.be/ https://barreland.nl/
https://deroovers.be/ https://theatertroep.nl/
correspondentie: riserv@gmail.com

de toren van tatlin sint petersburg1920

'de reus' aan de infirmeriestraat rotterdam 1905